

Zapiski, ocene in poročila

ANKETA O POUKU SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI NA SREDNJIH ŠOLAH

(Pripis k ustrezni tematiki novogoriškega slavističnega zborovanja)

Letoŕnji slavistični bruci izhajajo iz 27 različnih srednjeŕolskih zavodov; največ jih je sicer iz gimnazij splošnega tipa, zlasti iz ljubljanskih (33 od 73 anketiranih), vendar je razmeroma močen vpis tudi iz pedagoške gimnazije (11), zastopani sta končno tržaška in goriška klasična gimnazija (mišljena je stara Gorica), en anketiraneč pa je prišel iz srednje tehnične ŕole. Torej dovolj raznolika druŕcina, da si je vnaprej teŕko predstavljati, kakšno je povprečje njihove izobrazbe, kulturne in ŕe zlasti strokovne razgledanosti.

Približen vpogled v te reči sem si skuŕal ustvariti z anketo, ki sem jo posredno ŕe omenil, uglasil pa na poznavanje novejŕe slovenske knjiŕevnosti oziroma na pouk le-te v srednji ŕoli. — Glede izida sem menil, da pravzaprav ne bi smel biti preveč krivičen srednji ŕoli, saj so anketo izpolnjevali pač le tisti bivŕi dijaki, ki so z vpisom na slavistiko vsaj formalno pokazali tehtnejŕi odnos do predmeta, torej tudi večje zanimanje in svetlejši odsev slavistovih srednjeŕolskih prizadevanj. Seveda je to bilo le predvidevanje, ki sem ga skuŕal delno in približno preveriti z vpraŕanjem o izbiri snovi za maturitetno nalogo (kdor jo je ŕe pisal).

Pri tem se je pokazalo, da je od 73 manj 15, ki naloge niso več pisali, anketiranih slavističnih brucev pisalo maturitetno-seminarsko nalogo iz slovanskih knjiŕevnosti le 29 in iz drugih knjiŕevnosti ŕe 11 ŕudentov — ter da je preostalih 18 to nalogo pisalo iz vsehmoŕoči drugih snovi — od biologije do geografije. Tretjina vpisanih ŕudentov-slavistov z neslavistično maturitetno nalogo je le nekoliko visoka ŕtevilka in to ne glede na to, da je ob njej treba upoŕtevati nekaj »olajŕevalnih okoliŕin«, kot npr. večjo naključno avtoriteto in priljubljenost kakŕnega neslavističnega profesorja, okrog katerega se zato nabere več maturitetnih nalog, ali pa dijakov opor-tunizem in tkim. »linijo najmanjŕega odpora« in pd. Vendar daje prav ta ŕtevilka vedeti, da vpis do neke mere ni stvar globljega, intimnejŕega zanimanja za stroko, kakor tudi to, da »vzorec«, ki so ga za anketo predstavljali novopečeni slavisti, le ni bil tako zelo vnaprej ugoden za srednjo ŕolo: pri tretjini ŕudentov lahko malce

posumimo v reprezentančno bleŕeč »pre-nos« najboljŕega, kar more pri pouku literature danaŕnji slovenski srednjeŕolec pridobiti. (To so tudi ŕudijsko najbolj labilni ŕudentje, ki se inertno zadovoljujejo s ŕudijskim minimumom, ob prvi tehtni pa tudi manj tehtni priloznosti pa spričo napornosti rednega dela ŕudij opu-stijo, se »priloznostno« zaposlijo, dekleta morda pomoŕijo in ŕe mnogo kasneje, ko je — po vseh dosedanjih izkuŕnjah — ponavadi prepozno, ŕelijo ŕudij dokončati: pač pod pritiskom druŕbenih zahtev po formalni izobrazbi. Njihova interesna labilnost in nezrelost verjetno tudi predstavljata enega najizdatnejŕih virov »zloglas-nega« osipa.)

Toliko za uvod. »Strokovnih« vpraŕanj je bilo v anketi pravzaprav samo pet, vendar toliko snovno prepletanih in večkratno medsebojno prekritih, da so se medsebojno vsaj deloma »kontrolirala«:

1. *S katerim slovenskim pesnikom ali pisateljem ste se v srednji ŕoli nazadnje podrobneje ukvarjali?*

Najŕtevilnejŕa skupina odgovorov: Matej Bor (v alternaciji oz. z dopolnilom J. Kozak), Kajuh — 24; 33,3 % — Realisti 30-ih let — 15; 20,8 % — Vendar ob drugih tudi: »moderna« in Kosovel (ponavljam: kot poslednja beseda tega pouka!) — 8; 11,1 % — oziroma Gradnik ter Bevk — 3; 4,2 %.

Po teh odgovorih bi sklepali, da se praktično za dve tretjini slovenskih srednjeŕolcev danes pouk in ustrezno poznavanje slovenske knjiŕevnosti končuje z literaturo do leta 1945 (z nekaterimi generacijskimi oziroma personalno-tematskimi podaljški); za dobro desetino pa ŕe kar z »moderno« oz. s Kosovelom.

V petdeseta in ŕestdeseta leta, do »sentimentalnih« in eksistencialnih humanistov, je segel pouk pri 18 anketiranih (25 %), do ŕalamuna pri 2 (2,8 %).

Dva anketiranca sta izjavila, da je bil zadnji slovenski pisatelj, za katerega sta v srednji ŕoli slišala, Ivo Andrić (!), seveda tega ne moremo ŕetiti v slabo toliko njunemu profesorju kolikor njima in ju lahko — anonimneŕa — ŕe kar zdaj odpiŕemo kot bodoča slavistična diplomiranca.

— Odgovori na naslednja vprašanja takšno podobo malce korigirajo na bolje.

2. *S katerimi slovenskimi pesniki in pisatelji ter njihovimi deli po letu 1945 ste se seznanili v srednji šoli?*

Na razmeroma popoln pregled slovenske povojne književnosti je bilo mogoče sklepati pri 7 odgovorih, na nikakršnega »ni ostalo časa« in pd.) prav tako pri 7. Samo liriko (očitno po Paternuju) so si ogledali 4; površen, samoiniciativen pregled so si privoščili 4 dijaki »bolj sami kot s profesorjem«.

Sicer pa je po pogostnosti bolj ali manj sistematične obravnave povojnih avtorjev le-te mogoče razdeliti na tri skupine:

I. Najpogosteje omenjano ime je bilo Ciril Kosmač (32), potem »štirje pesniki« (30, predvsem Menart in Zlobec), Ingolič (Gimnazijka! — 29), Bor (28), M. Kranjec in Minatti (po 27), Potrč (25), Miheličeva (19).

II. Manj pogosto obravnavajo: Bevka in Zajca (po 13), B. Pahorja (12), Zidarja (11), J. Kozaka in Smoleta (po 10), Krefhta, Rebulo in Seliškarja (po 9), Kocbeka, Šalamuna in B. Zupančiča (po 8).

III. Cela vrsta avtorjev zaide v ta pouk priložnostno (manj kot po 6 primerov).

Velikanski številčni razpon med Vipotnikom, Levcem itd. s po 1 primerom pedagoške informacije ter Kosmačem (32) govori ob vseh profesorjevih svoboščinah in pravicah o zaskrbljujoči tematski neenotnosti srednješolskega pouka slovenske sodobne književnosti; najverjetneje tudi o pomanjkanju ustreznega in enotnega učbenika.

Po drugi strani pa nas npr. omemba 30 primerov poučevanja o »štirih pesnikih« svari pred absolutiziranim upoštevanjem vseh teh odgovorov. Le malo pred tem je le 18 + 2 vprašancev izjavilo, da se je v srednji šoli podrobneje seznanilo s kakšnim piscem po letu 1950! Očitno opozarja takšno protislovje tudi na to, da povzročajo zgodovinska razmerja v slovenski literaturi srednješolcem še ob maturi velike težave: književnega pojava enostavno ni zmožen časovno oziroma razvojno opredeliti. Torej naj bi bil pouk šepast tudi tam, kjer smo vse doslej mislili, da mu poganjajo zdrave in celo prebohotne noge: v historizmu!

Takšno domnevo potrjujejo še odgovori: Grum (5), Jarc (5), Kosovel (2), Brnčič (1), Pregelj (6), Kajuh (5), pa navsezadnje na neki način tudi Prežih (15) ali Zupančič

(5), čeprav sta odgovora s formalnega vidika neoporečna. — 24 tako zgrešenih historičnih opredelitev je le nekoliko prehuda številka, da bi jo mogli pripisati goli malomarnosti, raztresenosti ali naključju, ter nas navdaja s pomisleki, da je na srednjih šolah del dijakov deležen pouka književnosti, ki niti na zgodovinsko-faktografski ravni ne dosega pričakovanega minimuma. (»Anketarske« malomarnosti je sicer precej, kaže se npr. v pisavi imen: Vera Mihelič, Hing, Kocbek, Smolej — mišljen je Dominik —, Šalamon, Klobčič, Minati.)

3. *Katero je bilo zadnje »obdobje« slovenske književnosti, s katerim ste se v srednji šoli ukvarjali?*

Odgovori se smiselno zvečine pokrivajo z onimi iz prejšnjih skupin: »po letu 1945« (alternacija »po NOB«, »1945—1965«, »književnost po letu 1958« ipd.) — 35; »književnost NOB« — 16; »med obema vojnama«, »socialni realizem«, »književnost 20. stoletja«, »rod ob moderni«, »obdobje simbolizma« — 13.

Višji odstotek odgovorov, ki se nanašajo na književnost po letu 1945, gre zvečine pripisati bežnim omembam te književnosti, na kar opozarjajo pripisane pombe, deloma pa verjetno spet pomankljivi zgodovinski orientaciji. — Iz terminologije je tudi razvidno, da prevladuje splošnozgodovinska označevalnost (»književnost med obema vojnama«, »književnost NOB«, »književnost po NOB« ipd.) — pred iminentno — literarno.

Kar daje pri tej skupini odgovorov misliti, je dejstvo, da se pri kakšni sedmini anketirancev kaže pomanjkanje kakršnekoli predstave o pojmu »literarnozgodovinska perioda« oz. »obdobje«: zamenjujejo ga enostavno s književno zvrstjo oziroma književnim rodom. Pet jih je tako zapisalo, da je bilo zadnje »obdobje«, o katerem so se učili, »sodobna dramatika« — v čemer moramo pač videti odsev prizadevnega, a ne docela pedagoško premišljenega profesorjevega prenosa »Slovenske književnosti 1945—1965« in njene urejenosti na dijaka. — Sem spadajo tudi odgovori kot: »Pesmi štirih« ali »Rebula, Hieng«, »sodobni pesniki in pisatelji«, »sodobna lirika« (2) in pd. — Očitno je slovenska literarno-strokovna terminologija tako ohlapna in konfuzna, tako malo obvezujoča, da je mogoče z njo poljubno šariti; to je seveda še najmanj očitek srednješolskim profesorjem; prej ga je treba nasloviti nacionalnim znanstvenim institucijam (SAZU, Univerza) in ustrezni publicistični tradiciji ter praksi.

4. Da je z enotnostjo terminologije, učbenikov ipd. res nekaj narobe, pripovedujejo tudi odgovori na naslednje vprašanje: *Za katera »obdobja« v slovenski književnosti po »moderni« ste v srednji šoli še izvedeli?* — Pojavilo se je kar *trideset* (30!) različnih oznak z dodatnimi variantami. Med njimi prevladujejo sicer že omenjene splošno-zgodovinske označitve »književnost med obema vojnama« (32), »književnost NOB« (34), »književnost po letu 1945« (30), — vendar je očitno zelo razprostranjen tudi nekaj literano-slogovnih oznak: »ekspresionizem« (43, čeprav le poredko tematsko detajlirano), »socialni realizem« (24), futurizem (13), konstruktivizem (7 — očitno v zvezi z aktualizacijo Kosovelovih Integralov) in pd. — Seveda je o »konstruktivističnem« ali »futurističnem« obdobju v slovenski književnosti težko govoriti: gre bolj za slogovno kakor pa zgodovinsko-slogovno označevanje. — Mnogo bolj so zgodovinsko pa tudi sicer problematični odgovori kot: impresionizem (10), kubizem (7), simbolizem (3) ali nova romantika (1); prav tako tudi cela vrsta publicistično ohlapnih in verjetno le bolj priložnostno pobranih oznak: strukturalizem, najnovejše obdobje, prvo obdobje po NOB, drugo obdobje po NOB in pd.

Za pojavom se skriva docela nesmiselno šarjenje s pojmi in besedami; označevalni sistem sredi tega šarjenja razpade in tako ni čudno, da pride do mešanja tako različnih kategorialnih ravni, kakor sta zgodovinska (obdobja) in strukturna (zvrsti).

5. — Z vprašanjem o najljubšem slovenskem pesniku in pisatelju sem potem skušal dognati resničen, samonikel — ali pa po šoli voden, privzgojen odnos do slovenske literature. Morda je metoda nekoliko problematična, ker sem moral odgovore, kot so: Cankar, Prešeren, Jurčič, Levstik, Župančič, apriorno imeti za manj osebne ali kar brezosebne. Prav zato, da bi se vsaj malo izognil formalističnemu odgovarjanju in da bi bil izbor v odgovoru lahko smiselno in širje preverjal (tkim. notranjo koherentnost odgovora), sem vprašanje razdelil na tri podtipa: a) nasploh, b) po »moderni«, c) po 1945.

a) Navedenih je 23 imen. Po pričakovanju so prevladovali odgovori: Cankar (32), Prešeren (16), Murn (7), Župančič (6) Kosovel, Kette (po 5). Od sodobnikov je — pričakovano — največkrat omenjan Minatti (5). Bolj samonikel odnos do literature dajejo slutiti odgovori: Pregelj (1), Gradnik (3), Grum (2), pa tudi Kosmač (3),

Jenko (1), Kuntner (1) ali tudi Šmit (1). — Brez odgovora: 2, z nevtralnimi »vsi« 1 odgovor.

b) Navedenih je 20 različnih imen. Spet pričakovano prevladuje Kosovel (26), pri čemer nekaj teh odgovorov gotovo izvira iz pristne naklonjenosti njegovi poeziji (že pod a se je zanj izreklo 5 anketirancev), nekaj pa jih je skoraj gotovo le formalne narave — razmerje je nemogoče presoditi. Kosovelu sledi Gradnik (12). — Od piscev, ki so bili dejavni tudi po letu 1945, je omenjenih 13; kar preseneča, je npr. popolna odsotnost J. Kozaka (1). — Število neopredeljenih se je pod b podvojilo na 4.

c) Tu so odgovori najbolj različni (33 različnih avtorjev!), vendar med njimi — sumljivo — tudi Grum, in še bolj sumljivo — Stane Zajc kot najljubša povojna pesnika. — Prednjači Minatti (treba je vedeti, da je publika do visokega odstotka ženska: 12); sledi mu Kosmač (11 — pri čemer je pač treba deloma upoštevati, da se je po lastnem priznanju s Kosmačem v srednji šoli seznanilo 32 učencev), ki tako precej presega Ingoličevo sicer v anketi večkrat izrecno omenjano Gimnazijsko (6). Po več se jih je izreklo še za tale imena: Kuntner (6), Menart, Zlobec (po 5), — po 1 pa npr. tudi za Seliga, Kraigherjevo, Svetino, Kačičevo, Flisarja ipd. — Brez opredelitve je pod c) ostalo 8 anketnih listov: neodzivnost raste torej od starejše v novejšo literaturo z geometričnim porastom, čeprav je nasplohno majhna.

Seveda prav tu gola statistična ocena — kakor že rečeno — ni bogve kako realna ali plastična. Zelo standardna in brezosebna se mi npr. zdi kombinacija (pod abc): Cankar, Kosovel, Ingolič; Prešeren, Kosovel, Minatti. — Malce bolj osebna je že npr. kombinacija Župančič, Kosovel, Menart, iz nje je razvidna vsaj sled enotnega kriterija. Še bolj osebna je npr. tale: Kosovel, Kosovel-Kocbek, Kocbek; ali v pripovedno literaturo naravnana: Finžgar, Tavčar; Prežih; Bevk; — nadvse zanimiva, že kar nazorsko razvidna: Pregelj, A. Vodnik, Zidar. — Tudi trikraten odgovor »Minatti« govori o osebnem, čeprav malce zamejenem, zanosnem razmerju do literature. Podobno osebno selektivni se zdijo odgovori kot: Župančič, Jarc, Kovič; Gregorčič, Pregelj, Kosmač ipd. — Če kljub tveganoosti početja skušam oceniti razmerje med osebnimi in brezosebnimi odgovori, moram ob slabi tretjini tistih, ki jih pač ni mogoče opredeliti, in tistih, ki se niso odzvali, vendarle ugotoviti, da je mogoče vsaj kolikor-

toliko izdelan osebni odnos do slovenske književnosti po teh odgovorih slutiti pri 29 anketirancih (40 %) brucev; pri kakšni petini že kar zelo zrelo in določno profiliran.

6. In končno me je zanimala starost današnjega srednješolskega profesorja slovenščine — pravzaprav razmerje med fizično in strokovno starostjo (vse anonimno!). Po anketnih ocenah kaže, da prevladuje profesor med 31 in 40 leti starosti (41 — 56 %), sledi mu profesor nad 50 leti (14 — 19 %), nato oni med 40 in 50 (9 oz. 12 %), zadnji je tisti, ki ima manj kot 30 let (6 oz. 8 %); 3 anketiranci na vprašanje niso odgovorili. Tisto, kar je pri tem bistveno, pa je razvid, da je tematska ažurnost pouka porazdeljena na vse starostne stopnje; se pravi, da na pouk oz. ne-pouk sodobne slovenske književnosti v srednji šoli ne vpliva profesorjeva starost marveč drugi faktorji: pri vseh starostnih kategorijah je mogoče najti živo strokovno odprtost in literarno oziroma splošno kulturno razgledanost, prav tako kakor tudi lenobno strokovno inertnost; pa naj gre za profesorje, ki so študirali pri Prijatelju in Kidriču ali pri Paternuju in Zadravcu.

S k l e p o tem, čemu vse bi se morali stroka in šolska oblast v prihodnje posvetiti, da bi izboljšali kvaliteto pouka sodobne slovenske književnosti v srednji šoli, bi bilo mogoče po tej več ko miniaturni anketi razvežati na tale vprašanja:

1. Izdelati ustrezen, poenoten in obvezujoč učbenik (komentar ni potreben; izrazimo lahko samo bojazen pred dejstvom, da so v delu trije takšni učbeniki).
2. Poenotiti, urediti, to je sistemizirati strokovno terminologijo (kakor se zdi na prvi pogled zahteva formalne narave, je vprašanje v resnici veliko bolj usodno; od nje-

gove rešitve je navsedanje odvisen tudi natančnejši učni načrt, pa tudi učbenik. Vendar gre po drugi strani za problem, ki je pogojen z ustrežno ravnijo celotne vede.)

3. Zastaviti je treba vprašanje o historizmu; doslej smo delovali le v protivnem smislu — v prid »pravemu« dojemanju literature smo odklanjali pretiran historizem; nismo se pa še vprašali o funkcionalnosti, urejenosti in ozaveščenosti obstoječega historizma kot strokovne in pedagoške metode. Verjetno naj bi bil eden temeljnih izidov srednješolskega pouka književnosti vendarle tudi jasna, ne preobsežna, zato pa trdno urejena predstava o zgodovinski zgradbi slovenske literature (historična shema).

4. Posvetiti več pozornosti živi književno-teoretični izobrazbi na račun obrazcovne teorije.

5. Iznajti kakršenkoli uspešen način prostovoljnega ali prisilnega razgledovanja po sodobnem strokovnem in literarnem dogajanju za vse tiste profesorje, ki tega ne počno, oziroma onemogočiti sistem zanemarjanja učne snovi na račun »pomanjkanja časa«.

Žal je že teh nekaj vprašanj pogosto onkraj limesa ustreznе družbene stimulacije in blagohotnosti, tudi zmogljivosti, hkrati pa onstran kitajskega zidu možnega preverjanja, povprečne sposobnosti in zgrajene osebnе odgovornosti. Mnogo pa bi se kljub temu dalo storiti z jasnejšim poenotenjem pouka na republiški ravni, z rigo-roznejšim odnosom do uravnovešenega učnega načrta in do verifikacijskih kriterijev s tem v zvezi. S šolsko politiko pač, ki bi temeljila na viziji *enotnega* slovenskega kulturnega prostora.

Matjaž Kmecl
Filozofska fakulteta Ljubljana

STARO IN NOVO GRADIVO ZA TERSKA KRAJEVNA IMENA

II. — KARNAJSKA DOLINA

20. Brezja (Montemaggiore di Taipana)
BdC: Brjéjza (+, str. 17), Brjéžáni (+, 71
2-krat, 84), Brjéžani (+, 73), nom. Brjéjza
(Plešišča, 59), akuz. tú-Brjéjze (Viškorša),
270), tóu-Brjéjze (Viškorša, 371), lok. tu-
Brjéjza (Plešišča, 62), tóu-Brjéjza (Tipana,
131), tou-/tu-/tá-na-Brjéjjax (Viškorša), 283,
372);

M: tam z Briezjami, tle ū Briezj(ah), Brie-
žáni, Briežánke, briežánski (+), akuz. o na
Briezja, ou na Briezja, or ū Briezja lok.
na Briežjah, Briežani (Viškorša), Briezja,
tan yor u Briežjah, ū Briežjah, u Briežah,
Briežáni (Plešišča), dan Briežán (Njivica).
Po prehodu -e > -a se v večini karnajskih
krajev glasi ime Briezja, tako je zapisal
BdC v glavi poglavja, ki ga je posvetil
tej vasi.